

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yirmi İkinci İnkat

24 Kânunuevvel 1927 Cumartesi

MÜNDERECAT

	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	156
2. — HAVALA EDİLEN EVRAK	156
3. — RİYASET DİVANININ HEYETİ UMUMİYEYE MARUZATI	157
1. — Malatya Mebusu Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin takriri.	157:171

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Yirmi Birinci İnikat

22 . 12 . 1927 Perşembe

Refet Beyin riyasetleriyle açılarak Bursa Mebusu Ahmet Münir Beyin tahlifi yapıldı. Ve Diyarbekir Mebusu Ahmet Mithat Beyin istifanamesi okundu.

Azayı kiramdan bazı zevatın mezuniyetleri kabul edildi.

Müteakiben Niyazi Efendi hakkındaki Arzuhal Encümeni mazbatasının müzakeresi Maliye Vekilinin huzuruna talik edilerek inikada hitam verildi.

Reis
Reisvekili
İsmet

Kâtip
Afyonkarahisar
Ruşen Eşref

Kâtip
Diyarbekir
Ishak Refet

2. — HAVALA EDİLEN EVRAK

Lâyihalar

1. — Anadolu - Bağdat Demiryolları İşletme Müdüriyeti ve Haydarpaşa Liman ve Rihtım İdaresinin 1928 senesi beş aylık bütçesi hakkında kanun layihası.

(Bütçe Encümenine)

2. — Türkiye Cumhuriyeti ile Sosyalist Şûralar Cumhuriyetleri İttihadı arasında münakit sular mukavelesinin Türkçe metninde ve bu mukavele ile ona müzeyyel protokolün tasdikine dair kanunda vaki sehivlerin tashihi hakkında kanun layihası.

(Nafia, Bütçe ve Hariciye encümenlerine)

3. — Dahiliye Vekâletinin 1927 senesi bütçesinde münakale icrasına dair kanun layihası.

(Bütçe Encümenine)

4. — Maarif Vekâletinin 1927 senesi bütçesinde münakale icrasına dair kanun layihası.

(Bütçe Encümenine)

Tezkereler

5. — Ödemişli Mestan oğlu Hasan'ın idamı hakkında Başvekâlet tezkeresi.

(Adliye Encümenine)

Mazbatalar

6. — Şûrayı Devlet Mülkiye Dairesi Reisi Atıf Maliye ve Nafia Dairesi Azasından Hilmi Beylerden münhal kalan Riyaset ve azalık için intihap yapılması hakkında 3/51 numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Dahiliye ve Adliye Encümenlerinin müşterek mazbatası.

(Ruznameye)

7. — Hudut ve Sevahil Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesinin 1928 senesi bütçesi hakkında 1/34 numaralı Kanun layihası ve Bütçe Encümeni mazbatası.

(Ruznameye)

BİRİNCİ CELSE

Açılma Saati : 14.15

REİS : Kâzım Paşa

KÂTIPLER : Ruşen Eşref Bey (Afyonkarahisar), Ali Bey (Rize)

REİS — Celseyi açıyorum efendim.

3. — RİYASET DİVANININ HEYETİ UMUMİYEYE MARUZATI

1. — *Malatya Mebusu Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin takriri.*

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Sabık Bahriye Vekili ve Cebelibereket Mebusu İhsan Beyin Vekâletinin son günlerinde, Yavuzun tamiri mukavelesinin tadili meselesinde muhilli emniyet bir tarzda, İcra Vekilleri Heyetinin kararı hilafına ve bu kanuni salahiyetinin haricinde hareket ettiği ve Hazinenin menafiline ademi takayyüt gösterdiği anlaşılmıştır. Vekâleti esnasında ve vekâlet vazifesinden mütehaddis bu harekât kendisinin mesuliyetinin ve Divanı Âliye sevkini müstelzimidir.

Dahili nizamnamenin 169 ncu maddesi mucibince hakkında tahkikat icrasını talep ve teklif ederim.

Malatya Mebusu

Başvekil

İsmet

REİS — Takrir hakkında Başvekil Paşa Hazretleri izahat verecekler.

BASVEKİL İSMET PAŞA (Malatya) — Yavuzun tamiri mukavelesinin geçirdiği safahatı ve bu esnada müşahade olunan halatı hikâye edeceğim. Nihai vakıalar bizi kanuna mugayir ve yolsuz muamelat karşısında bulundurdu. Bu sebeple keyfiyeti ariz ve amik Büyük Meclisin ıttılana arz etmeye ve onu tahkik ve muhakemesini davet etmeye mecburiyet gördüm. (Bravo sesleri)

1. — Yavuzun tamiri mukavelesi Bahriye Vekâletiyle alakadar şirketler arasında müzakere ve aktedilmiştir. Başvekil olarak benim ve Heyeti Vekile arkadaşlarımın bu meseleyi vakit vakit mütalaa etmeleri muhtelif esbabı kanuniye tesiriyle vukubulmuştur. Temmuz 1926'da Bahriye Vekili Bey Yavuz mukavelesinin müzakeresi bir Alman ve bir Fransız şirketi arasında cereyan ettiğinden bizi haberdar etti. Benim ve Hükümet arkadaşlarım, için haizi ehemmiyet olan nokta, Yavuzun bir senede tamir edilme-

si ve iki senede tediye edilmesi keyfiyeti idi. Yavuzun tamiri için üç milyon liraya ihtiyaç olacağı tahmin ediliyordu. Bir gün Bahriye Vekili Bey beni müzakerenin nihai ve kati safhaya dahil olduğundan haberdar etti ve Alman şirketi ile Fransız şirketinin fiyatları arasında büyük fark görüldüğünden hayretle bahsetti. Fransız şirketinin aynı şerait tahtında bir milyondan daha fazla bir miktarda ehveniyet teklif ettiğini ve rakip şirketlerin bu fiyatla tamiri madde-ten mümkün olmadığını ve binaenaleyh işin içinde başka tesirler ve amiller bulunabileceğini ima ve ihsas ettiklerini hikâye eyledi. Meselenin aldığı şekli şayanı ehemmiyet gördü. Vekillerle ve Erkânı Harbiye Umumiye ile görüştim. Medarı itminan olmak üzere Vekâlete munzam bir teklif dermeyan eyledik. O teklif şudur. «Yavuz, tamir müddetince, deruhde eden şirket tarafından beş milyon Sterline sigorta edilmek lazımdır. Sigorta ücretine Hükümet dahi yüz bin liraya kadar iştirak edebilir. Şirket, sigorta ücretinin kendisine mahsus yeni bir külfet olduğundan, sigorta ücretinin geminin yeni iken olan bedeli ile bile mütenasip olmadığından şikâyet ettikten ve biz teklifimizin esasına musır kalmakla beraber sigorta bedelinde uysallık gösterdikten sonra nihayet Bahriye Vekili Bey müzakerenin intaç olunduğunu bildirdi. «Bütün tamir esnasında Yavuz ve havuz bir milyon üç yüz bin Sterline sigorta ediliyor ve Hükümet sigorta ücretine yirmi bin lira miktarında iştirak ediyordu.» Mukaveleyi medarı imtınan addetmek için başka bir teklife lüzum görülmedi. Mukavele Fransız şirketiyle kati olarak imza edildi.

Kânunuevvel 1926

Bu esnada Bahriye Vekili Bey bir gün bana tamiri deruhde eden Fransız şirketinin vekillerinin Sapançalı Hakkı Beyle Hüsrev Sami Bey olduğunu söyledi. Ben eski Mebus Hüsrev Sami Beyi şahsen tanıırım, Sapançalı Hakkı Beyi hiç tanımam. Cevaben Bahriye Vekili Beye bu efendilerin vekâletine kanu-

nen mani olup olmadığını ve ihalenin ahkâmı kanunîyesinin tamam olup olmadığını sordum. Kanunen mani olmadığı ve muamelatın tamam olduğu cevabını aldıktan sonra şahısların beni işgal ve alakadar etmesine sebep olmadığını cevaben söyledim.

Bu mukaveleden zihnimde şu esasları hıfzettim: «Bir senede tamir, iki senede tediye, bütün tamir esnasında sigortalı...»

Vekâlete sigorta ücretine iştirak için 100 bin liraya kadar salahiyet verdiğimiz halde yirmi bin lira ile bağlanmasını vekâlet lehine sebebi takdir bir hizmet olarak kaydettim. Ve Vekil Beye teşekkür eyledim.

2. — Yavuz geçen Şubatta havuza bindirilirken kazazede oldu. Eğer bu kaza olmasa idi mukaveleye göre Şubatta Yavuz şirkete teslim olunacaktı. İki ay sonra yani Nisanda tamir başlayacaktı. Haziran nihayetinden itibaren ilk taksiti mahi tediye edilmeye başlanacak idi. Kaza üzerine evvela havuz tamir edildi Yavuzun havuza bindirilmesi Ağustos nısfından sonra vukubuldu ve şirkete teslim alarak tamire başlaması tebliğ edildi.

Bu esnada Bahriye Vekili bana şirketin Yavuzu tesellümden imtina ettiğini ve ilk bindirmede kaza vukubulması diğer esbaba munzam olarak sigorta ücretlerinin tereffuuna sebep olduğunu ve sigorta şartını şirket kabul ettiği zaman sigorta ücreti yüzde bir iken şimdi yüzde dört ve beşe kadar yükseldiğini, bu kadar masrafı tahammül etmesi mümkün olmadığını, hülâsa mukavelede sigorta maddesinin tadilini talep ettiğini haber verdi.

Zaman Ağustos nihayeti, biz İstanbul'dayız.

Mukavele tadili, bahusus tamir başlamadan ciddi bir hareket olmayacağı, kanuni takibata tevessül zaruri olduğu mütalaasında bulundum. Vekil Bey mutabık olarak protestoya ve takibata başladığını bildirdi.

3. — Yavuz tamirinin geçirdiği müşkülât ve safahat Reisicumhur Hazretlerini mustarip etmekten hali kalmıyordu. Bundan mada Reisicumhur Hazretleri mukavele ve tamir işlerine ciddi olmayan alakalar karışabilmesi ihtimalinden de mütemadiyen endişe ediyorlardı. Bir gün Dolmabahçe'de Reisicumhur Hazretleri bana akşam Bahriye Vekili Beyle ve bazı rüfeka ile bulduklarını ve söz arasında Vekâletin muamelatında gayri müstakimane halat vukuunu iştirmekten bihuzur olduğunu - makamı tenbih ve ikazda - ifade ettiklerini ve şahsen Vekil Beyin nadürüst muamelata müsamaha etmesine ihtimal vermemekle beraber, müfeyakkız ve itinalı olmak lüzumunu serd-

eylediklerini bildirdiler. Bununla benim de basiret ve teyakkuzumu tahrik etmiş oluyorlardı.

Bundan bir veya iki gün sonra Bahriye Vekili Bey de bana Reisicumhur Hazretleriyle geçen muhavereyi müteessirane nakletti. Nadürüst hiç bir muamele vukuu muhtemel olmadığını temin ve mutmain oluncaya kadar tahkik etmeğimi rica eyledi. Muhavereyi Reisicumhur Hazretlerinin bana hikâye ile veshayada bulduklarını ve Vekil Beyin şahsından şüphe izharı manasında bir telakki almadığını ve Reisi Devletin mukavelatta vekâletlerin istikametten sapması ihtimalinden ne kadar mütedehhiş olduğu malum olduğundan, bu muhavereyi ciddi bir ikaz mahiyetinde anlamış bulunduğumu dermeyan eyledim.

Fakat aynı zamanda ilave ettim ki, bu ahval tah-tında salim hareket mukavelede tadilattan içtinap etmek olacağı kararındayım. Şirketin malum olan tadil talebine muvafakat mümkün olmayacağını tekrar eyledim. Şirket aleyhinde takibat devam ediyordu.

Bir iki gün sonra biraderim evimde bana şu hikâyeyi nakletti.

«Bir Türk avukat biraderime bilvasıta şirketin vekâletini deruhde etmesini teklif etmiş, biraderim itizar eylemiş.»

Hadise bana manasız görünmedi. Derhal Bahriye Vekili Beyi buldum. Kendisine vakayı naklettim ve ilave ettim.

«Bu vaka bana nüfuz arandığı ihtimalini gösterdi ve pek fena tesir etti. Kanunun ahkâmından kurtulmak kabil olmayacağını fiilen anlatmak lazımdır. Bilhassa nazarı dikkatinizi celbederim.» Vekil Bey mutabık idi.

Bugünlerde yine bir gün konuşurken Bahriye Vekili Bey bana şirketin Paris'ten vekilleri geldiğini, iştiraklarından bahsetmekte ısrar ettiklerini, benim ile ve Reisicumhur Hazretleri ile mülâkat talebinde bulunacaklarını işittiğini söyledi. Ben Bahriye Vekâletine ait bir mukavele işi için katiyen görüşmeyeceğimi, katiyen kabul edemeyeceğimi, Reisicumhur Hazretleriyle mülâkatın ise tahayyül edilmesine imkân bulunmadığını söyledim. Mülâkat için kimse müracaat etmedi.

Zaman Eylül nihayeti, Ankara'ya avdet ettim. Şirketin tadil talebi hem müzakere, hem de kanuni takibat yolunda devam etmektedir. Mukavelenin feshinin gayri kabili içtinap olacağını tahmin ediyorum.

4. — Diğer taraftan Yavuzun tamiri lüzumu ve içinde bulunduğumuz vaziyette muhtemel çareleri de

zihnimi işgal ediyor. Şirketle mukavele münfesiş olursa tamirinin nasıl yapılabileceğini Vekil Beyle bir ki defa görüştüm.

Vekâlet heyeti fenniyesinin emaneten tamiri de mümkün gördüğünü, yahut yeni bir münakasa açılacağını Vekil Bey mevzu bahis eyledi. Ben Yavuzun tamiri gibi mühim bir ameliyenin emaneten icrasına temayül ve teveccüh göstermedim. Yeni münakasa ilanının mucip olacağı teahhurat mevzu bahis oldu. Tahsisen Yavuz gibi büyük bir kitlenin uzun müddet havuz üzerinde kalmasının, havuzda mucip olabileceği kazalar ve hasarlar ihtimali bana dermeyan olundu.

Bu tesirat altında şirketle münasebetin son safhasını bekliyorum.

Bir gün 6 Teşrinievvel Bahriye Vekili Beyle Vekâlet Müsteşarı Bey evime geldiler. Şirketin sigorta müddetini 4 aya yani havuz üzerinde büyük yaraların kapanacağı müddete maksur olmak üzere kabul edebileceklerini ve üç gün zarfında cevap istediklerini, bu teklifte Bahriye Heyeti Fenniyesinin mahzur görmediğini, zaten suikast ihtimaline karşı bir sene sigortanın dahi şirketi mahkûm etmeyeceğini beyan eylediler.

Keyfiyeti benim ıttılama isal için geçirilen bir buçuk gün dahil olmak üzere, üç gün mühletin pek fena tesir ettiğini, böyle bir şartı kabul edemeyeceğimi, evvela söyledim ve işin icabı kadar serbestçe düşünüp karar vereceğimizi bildirdim. Vekâlet mutabık idi.

Zati meseleye gelince, evvela Bahriye Heyeti Fenniyesinin bana şifahen naklolunan bu sözleri tahriren ve raporla bildirip bildiremeyeceğini sordum. Müspet cevap verildi. O halde bu teklifi ve mütalaaları resmen Başvekâlete yazmak ve keyfiyeti Heyeti Vekilede müzakere etmek lazım olduğunu söyledim.

Bahriye Vekili Bey ayrıca bana hususi görüşmek ihtiyacını ima ettiğinden Müsteşar Beyden ayrılarak diğer bir odaya geçtik. Vekil Bey bana «bu mesele üzerinde dedikodu oluyor. Benim para aldığım bahsediyorlar. Cesaretim kırıldı dedi. Ben cevaben şunu tavsiye ettim. «Devletin işine ait mütalaa ve teklif sakın vicdan ile alakadar makamattan resmen gelmeli. Heyeti Vekileye vazederiz. Bu şimdi bana söylediğiniz dedikoduyu Heyeti Vekileye de söyletiniz. Arkadaşlar devletin müdafaasını, şirketin teklifini, dedikoduları hepsini ve bütün amilleri bilerek karar vermek vaziyetinde bulunurlar. Doğru ve temiz hareket budur.» Vekil Bey mutabık idi.

5. — Bahriye Vekâletinden 17 Teşrinievvel 1927 tarihli tezkere ile şirketin tadil talebi bildiriliyor, kabul zarureti izah olunuyor ve tadil müsveddesi leffen gönderiliyor.

Ben evvela Adliye, Maliye ve Ticaret Vekili Beylerden mürekkep bir encümen teşkil ettim. Keyfiyetin encümence tetkik edilerek, Hükümetçe takip olunacak hattı hareket ve ittihazı muktazi karar hakkında bir rapor ihzar edilmesini rica eyledim.

Vekiller Encümeni bana Usulü Muhasebei Umumiye Kanununun 136 ncı maddesi mucibince Şûrayı Devletin mütalaası alınmak ve bunun üzerine Heyeti Vekilece bir karar verilmek lüzumunu tavsiye eyledi.

Keyfiyeti Şûrayı Devlete havale ettim.

Şûrayı Devlet 22 Teşrinievvelde mazbatasını gönderdi.

Meseleyi Heyeti Vekileye tevdi eyledim. 24 Teşrinievvel 1927 Heyeti Vekile içtimaı meseleyi tetkik eyledi,

Evvela Bahriye Vekâletinin tadilname müsveddesi tetkik olundu. Bu tadilnamede sigorta müddetinin 4 aya kasrına ait tadilat ve Yavuzun havuzlanması esnasında şirketin celbedeceği mütehasısın Bahriye Vekâletince şayanı itimat olması esasları münderiçtir. Şûrayı Devlet, mazbatasında cereyanı hali hikâye ederek şirketin talep ettiği tadilata esas itibariyle muvafakat zaruri olduğunu zikrediyor ve bilmukabele şirkete bazı mevad kabul ettirilmesini teklif eyliyordu. Şûrayı Devlet mütehasıs fıkрасına temas etmemişti.

Bahriye Vekili Bey meselenin Heyeti umumiyesini izah ve tafsil ettiği gibi, favsiyem veçhile şayi olan isnadatı da hikâye eyledi. Heyeti Vekile sigorta müddeti üzerindeki tadil talebinin esas itibariyle kabulüne muvafakat kararı verdi ve Bahriye Vekâletinin teklifi ile Şûrayı Devletin mütalaat ve teklifatını tetkik eyledi.

Şûrayı Devletin teklifatı üzerine alakadar vekilin munzam mütalaatı mütemadiyen istihsal olundu. Heyeti Vekile Şûrayı Devlet teklifatından bazısını kabul ve bazısını tadil etti. Bahriye Vekâletinin teklif ettiği mütehasıs fıkрасını ariz ve amik müzakere ettikten sonra mütehasıs fıkрасını reddetti.

Mütehasıs fıkрасı Bahriye Vekâletinin teklifinde şöyle yazılmıştı.

«Şirket Yavuzun badettamir Vekâlete teslimine kadar güzهران edecek müddet zarfında Yavuzun havuzdan ihraç veyahut havuza ik'adı ameliyelerini idare etmek ve masarifi kendi tarafından tesviye edil-

mek üzere bir mütehasıs velbedecek ve işbu mütehasıs Bahriye Vekâletince şayanı itimat olacaktır.

Heyeti Vekile evvelden Yavuzun badettamir ve kâlete teslimine kadar güzèran olacak müddet zarfında tekrar havuza ithal veya ihracının ne münasebetle mevzubahis olabileceğini tetkik eyledi ve mukavelenamenin 36 ncı maddesini buldu. Bu maddenin metni şudur :

Madde 36. — Yeni yapılan mahallerin matlıp veçhile yapılıp yapılmadığını muayene için, sefine son süratle seyrederken, salvo endahıt tecrübesi yapılacaktı ve hitamı tecrübeye son bir kere daha havuzlanacak ve karinesi muayene edilecektir.

Endahıt masrafı Bahriye Vekâletine aittir.»

Heyeti Vekile bu madde ahkâmına göre muayene için havuzlanma keyfiyetini ihtiyari bir hareket değil, tecrübenin tamamıyeti için zaruri bir şart addetti. Heyeti Vekile tamirin mükemmeliyeti için bütün tecrübelerin şirketin mesuliyetine mevdu olmasını tabii ve esas telakki eyledi. Binaenaleyh şirketin bütün tamir esnasında kullanacağı mütehasısların intihabına nasıl karışmayarak malzeme gibi mütehasıs iktidarı dahi şirketin mesuliyetinde kalıyorsa, bu havuzlanma esnasında da mütehasısın Vekâletçe şayanı itimat görülmesi gibi bir taahüde girmemesini ve şirketin mesuliyetine iştirak etmemesini mütalaa etti. Binaenaleyh mütehasıs fıkmasını reddeyledi.

Heyeti Vekile kararnamesinde Şûrayı Devlet mütalaatı esas addolunarak müzakerede kabul ve istihsal edilecek mevad zikrolundu. Mütehasıs fıkmasına ait bir salahiyet dercolunmadı.

Heyeti Vekile kararnamesinde cereyanı muamele teşrih ve Şûrayı Devlet mütalaatı madde madde tadat edilerek her biri hakkında mütalaa serdedildikten sonra nihayet deniliyor ki :

«Balâdaki fıkralardan mada olarak ikinci ve üçüncü ve dördüncü ve altıncı maddelerde zikrolunan Şûrayı Devlet mütalaatının şirketle girişilecek tadilat müzakeresinde nazarı dikkate alınması Bahriye Vekâletine havale ve tevdi kılındı.»

Kararname imza edildikten sonra Bahriye Vekili Bey bana bunun üzerine ne yapacağını Heyeti Vekile huzurunda sordu, tekrar görüşelim, dedim. Müzakerede hitam buldu. Keyfiyeti Reısicumhur Hazretlerine şifahan dahi arz eyledim.

6. — 26 Teşrinievvel 1927'de diğer bir Heyeti Vekile içtimarı oldu. Esas itibariyle bütçe için toplanmış olan bu Heyeti Vekilenin içtimarı nihayetinde,

Bu son Heyeti Vekile içtimarımızdır. Sene başında Hükümetin istifası mukarrerdir.» tebliği ile kapadım.

30 Teşrinievvel 1927 akşamı Bahriye Vekili Beyle evimde mülakat ederek «Sene başında Hükümetin istifası üzerine, Reısicumhur Hazretleri ihsas buyurdıkları gibi, Hükümet teşkilini tekrar bana tevdi buyurlurlarsa Bahriye Vekâletinin Müdafaaı Milliyeye ile mezç ve tevhidı mukarrer olduğundan kendisinin bizzarur Hükümet haricinde kalınacağından malumat verdim.»

7. — Büyük Meclisin sene başı günlerinin iştilatı malumdur. Yeni Hükümet ile Heyeti Vekile içtimarı ancak 23 Teşrinisani 1927'de akteyledi.

Heyeti Vekilenin ruznamei müzakeratı başında Yavuz mukavelesi vardı.

Bahriye Vekili Bey 31 Teşrinievvel 1927 tarihli bir tezkeresinde Başvekâlete :

«Mukavelenamenin 17 nci maddesindeki sigorta tadilinin ademi tatbikinden mütevellit ihtilafın halli için Heyeti Vekilenin 24 Teşrinievvel 1927 tarihli kararnamesinde emir ve işaret buyurulan husus dahilinde şirketle takarrür eden mevaddı muhtevi madde müzeyyele suretinin raptent takdim kılındığını» bildiriyordu.

Heyeti Vekileye meselenin şimdiye kadar geçen safahatını hülâsatan naklettim. Heyeti Vekile madde müzeyyele suretini ve sabık Heyeti Vekile kararını tetkik eyledi.

Madde müzeyyele sureti nazarı dikkati celbetti. Tezkerede yazıldığı gibi yalnız sigorta taahhüdüne tallük eden maddeden değil, başka bir takım meselelerden de bahsolunuyordu.

Evvela - Madde müzeyyelenin bir fıkrası aynen şudur : «Şirket Yavuzun badettamir teslimine kadar güzèran edecek müddet zarfında sigortalı veya sigortasız olarak Yavuzun havuzdan ihraç veyahut havuza ık'adı amelıyelerini ilave etmek üzere Bahriye Vekâleti tarafından bil'itilaf celbedilecek bir ecebı mütehasısın ücretini nakden tedıyeyi taahhüt eder.»

Bu maddenin daha hafifi evvelki heyeti vekile kararında reddolunmuştu.

Saniyen bir fıkrai munzamma da şudur :

«Mukavelenamenin 5 nci maddesinin (B) fıkrasında müteahhidin sun'u taksirinden dolayı havuzdan ve tertibatı umumıyesinden zuhura gelecek her gûna hasarın tamiri hakkındaki taahhüt aynı sebep ve suretle Yavuzda zuhura gelecek hasarata dahi teşmil edilmiştir.»

Sâlisen - Mukavelenin hangi maddesine ne suretle alakadar olduğu zikredilmeyerek şu fıkra görülmektedir.

«Götürü veya reji olarak yapılan işlerin komisyon tarafından musaddak faturalarının ibrazında, alelusul tediyata başlanmak şartıyla, 1 Haziran 1928 tarihine kadar Bahriye Vekâletinin icra edeceği tediyat, bir milyon üç yüz bin Türk lirasını tecavüz etmeyecektir. Musaddak faturalar yekûnunun bu miktardan fazlası 1928 senesi istihkakı addolunur.»

Vekâletin maddei müzeyyesi yeni ahkâmı ihtiva ediyordu. Bu esnada maddei müzeyyelenin tezekkür safhasında mı, yoksa emri vaki safhasında mı bulunduğu merakı hâsıl oldu. Derhal icra olunan tahkikatta, işbu maddei müzeyyelenin 30 Teşrinievvel 1927'de şirketle Vekâlet arasında ve kâtibiadil huzurunda kati imza ve taahhüt muamelesi icra edilmiş olduğu anlaşıldı.

Hükümet ciddi bir vaziyet karşısında bulunduğu kanaatine vardı.

Evvelen - Maddei müzeyyeledeki yeni tadilat hakkında Vekâletten malumat istihsaline karar verdi.

8. — Bahriye Vekâletine 13 Teşrinisani 1927 tarihle Başvekâletten yazılan tezkerede «Vekâletin gönderdiği maddei muaddelede 24 Teşrinievvel 1927 tarihli Heyeti Vekile kararnamesinde derpiş ve tecviz edilmeyen ahkâm mevcut olduğu müşahade olunmaktadır. Heyeti Vekile kararnamesinde salahiyet verilmiş olan mevaddan mada bazı ahkâm üzerinde de mukavele tadil edilmiş midir?» suali soruldu.

Bahriye Encümeni Müdiranı Müdafaai Milliye Vekiline yazdıkları bir mazbatada :

«Mütehasıs meselesinin, 5 nci maddesinin (B) fıkrasının, tediye taalluk eden fıkranın devlet lehine olduğunu ve bu sebeple kabul edildiğini» 15 Teşrinisanide bildirdi.

Bu esnada Müdafaai Milliye Vekili Bey Bahriye Müsteşarı Beyle bir gün şifahi müzakereye çağırdım. Yeni mevad hakkında malumat istedim.

Müsteşar Bey, mütehasıs fıkrasının lüzumunu müdafa etti. «Fenni lüzumun münakaşası tali bir meseledir. Bu mesele Heyeti Vekileye teklif olundu. Ve Heyeti Vekilece kabul edilmedi, eğer Vekâlet fennen bu lüzumda musır idi ise, yine Heyeti Vekileye teklif edilmek lazım idi, Heyeti Vekilede reddolunan maddeyi kabul etmek usulsüzdür» mütalaasında bulundum. Not etti.

Beşinci maddenin (B) fıkrasında yapılan tadilin nereden geldiğini sordum. Devlet lehine bir fayda istihsaline için kendilerinin bulduklarını ve teklif ettik-

lerini dermeyan eyledi. Bittetik bu tadilin faydasız olduğunu söyledim.

Ya, tediye fıkrası nereden ne münasebetle çıktı, dedim. Hukuk Müşavirlerinin Maliye Hukuk Müşavirleriyle temas ederek Devletin (660 bin) lira borcu olduğunu, bu borcun peşin tediyesinden kurtulmak... ve taksitle tediye yerine yapılan iş miktarında tediyeye girmek için muvafık gördüğünü söyledi.

Hazinenin tediyesine taalluk eden bir meseleyi Maliye Vekiline haber vermeden nasıl mütalaa ve halledebildiklerini sordum ve fatura mukabilinde tediye bir senede tamir ve bir senede tediye demek olduğunu izah ettim. Bu teklifin şahsen kim veya her hangi daire tarafından geldiğini sordum. Hukuk Müşavirinin bu meseleyi konuştuğunu bildirdi. Hukuk Müşavirini bana çağırmasını söyledim. Tekâüt olduğunu ve yeni gelenin bilmeyeceğini beyan eyledi. Hangi tarihte tekâüt olduğunu tahkik ettirdim. 30 Teşrinievvel 1927 günü; yani mukavelenamenin kâtibiadilde intacı günü tekâüt muamelesinin sevk edildiği anlaşıldı. Şifahi tahkikden fazla bir şey anlaşılıyordu. Müdafaai Milliye Vekili Bey Müdürler Encümenine verdiği cevapta :

Her üç meselenin devlet lehine görülmediğini izah ederek tekrar tetkikini talep eyledi.

Encümeni Müdiran tekrar tetkik neticesinde yeni tadilatın devlet lehine olduğu mütalaa sırasında ısrar ve tediye keyfiyeti yanlış tefsirata mahal veriyorsa şirketten tashihat talep olunabileceğini teklif ve dermeyan eyledi.

9. — Bahriye Vekâletinde icra olunan tetkikat 16 Teşrinisani 1927 günü Heyeti Vekileye arz olundu.

Heyeti Vekile; 24 Teşrinievvel 1927 tarihli Heyeti Vekile kararnamesi haricinde olarak Bahriye Vekâletince yapılan muamelatı doğru ve kanaatbaş bulmadı. Bu halde Hükümetin şirkete karşı devlet menafii aleyhinde taahhüdata sokulmuş olduğu neticesine vardı.

Heyeti Vekile takip olunacak hattı hareketi mütalaa eyledi. Vekâletçe yapılmış olan muamelattan dolayı icabihal badehu teemmül edilmek üzere evvel-emirde Hükümetle şirket arasındaki taahhüdâtın Devletin menafiiine ve kanunun icabatına muvafık ve salim şekle irca edilmesi için teşebbüs edilmesine karar verdi.

Heyeti Vekile Müdafaai Milliye Vekiline verdiği birinci talimat ile :

24 Teşrinievvel 1927 tarihli Heyeti Vekile kararnamesinde münderiç olmayan mevaddın 20 Teşrini-

evvel 1927 tarihli itilâfnameden ihraç olunmasını şirkete ve temin etmeye ve ikinci talimat ile :

Bir senede tamir ve iki senede tediye esasına muğayir olarak sabık Vekil tarafından imza edilmiş olan taahhüdün mezkûr esasa irca edilmesini şirkete teklif ve temin etmeye müdafaai Milliye Vekilini memur eyledi.

Heyeti Vekile kararlarını 16 Teşrinisani'de Vekâlete tebliğ eyledim.

10. Müdafaai Milliye Vekili Bey şirketin vekilini çağırdı ve bizzat müzakere açtı.

Mutahassıs fıkrasını, (B) fıkrasındaki ilâvatı ve tediye üzerine tâdilât kabul etmediğimizi, devletin menafii aleyhine gördüğümüzü, bunların ihracı lâzım geldiğini söyledi.

Şirketin selâhiyettar Fransız Murahhası şahsen derhal muvafakat etti.

Müdafaai Milliye Vekili Bey tediyeinin iki senede icrası mukavelenin esası olduğunu ve buna göre keyfiyeti tasrih etmesi lâzımgeldiğini dermeyan etti ve 30 Teşrinievvel 1927 tarihli itilâfnamesinde kabul edilen fıkrada, bir senede tâmir ve bir senede tediye mânası çıktığını, kanunen bunun mümkün olmayacağını izah eyledi. Şirketin murahhası 30 Teşrinievvel itilâfnamesindeki fıkrayı okuyarak, filhakika bundan bir senede tâmir ve bir senede tediye mânası çıkacağını ve kendisi de Şûrayı Devletin âzâsı yerinde olsa bu mânayı vereceğini, mâhaza kendilerinin bu maksatta olmadıklarını, ancak birbuçuk senede tediye mânası ile bu fıkrayı anladıklarını söyledi. Böyle de olsa iki senede tediye esasından sarfınazar edilemeyeceğini Müdafaai Milliye Vekili söyledi. Şirketin Vekili, bütün bu fıkraların Vekâlet tarafından teklif edilerek kendilerinin kabul ettiklerini, maksatları her hangi bir surette müşkülât çıkartmak değil, bilâkis dürüst bir surette iş görerek Hükümetle daha vâsi teşebbüsât ümidinde olduklarını, filhakika tediye keyfiyetinde şirketin bâzı menafi elde etmiş olduğu vazıh ise de niçin konulduğunu anlamadıklarını ve şimdi vukubulan Hükümet teklifatını kabul edeceğini söyledi. Ancak keyfiyeti bütün tafsilâtiyle Paris'e yazmak ve cevap almak için müsaade istedi. Şirket Paris'teki müdürlüklerinden birisini Ankara'ya gönderdi. 15 Kânunuevvelde Ankara'ya muvasalat etmiş bulunan yeni müdür ile Müdafaai Milliye Vekili Bey bir müzakere daha yaptı. Şirket Hükümetin teklifatını kabul eyledi ve bütün yeni teklifat Vekâlet tarafından vukubulmuş ve tediye fıkrası nihayet Türklerin tek-

lifi olduğu için kabul edilmiş olduğunu beyan ve şimdiki tashihi de bizim hatalı gördüğümüz noktaları tashih ve işin cereyanını temin etmiş idi.

Müdafaai Milliye Vekili Bey keyfiyeti 18 Kânunuevvel 1927 tarihi ile Heyeti Vekileye bildirdi. Aynı günde vukubulan Heyeti Vekile içtimalı keyfiyeti teklif eyledi. Heyeti Vekilenin Devlet menafii aleyhine gördüğü nikat mukaveleden ihraç ve tashihi edilmiş idi. Müdafaai Milliye Vekiline imza için selâhiyet verdi. Bundan sonra Heyeti Vekile, Vekili sâbıkın yaptığı muamelâtın mahiyetini tetkik eyledi. Evvelâ; 24 Teşrinievvel 1927 tarihli Heyeti Vekile kararı bilmüzakere hududu ve selâhiyeti göstermiş, keyfiyetin imzasından evvel tekrar Heyeti Vekilede mütalâa olunması Başvekil tarafından Vekili sâbıkı tebliğ olunmuş idi. Buna rağmen Vekili sâbık niçin imza etti, niçin Heyeti Vekilece nihai karar ve mütalâa imkânını fiilen nezetmiş idi? Sâniyen; mütehasıs fıkrasını Heyeti Vekile 24 Teşrinievvel'de bilmüzakere reddetmiş ve kararnamesinde bu madde hakkında bir selâhiyet zikretmemiş idi. Buna rağmen mütehasıs fıkrası itilâfnameye niçin derç ve icra olunmuş idi? Eğer Heyeti Fenniye bu maddeye lüzum olduğu kanaatinde ise bu kanaati Heyeti Vekileye teklif eylemek lâzım iken niçin Heyeti Vekilenin reddettiği madde bilâ istizah kabul ve imza olunmuştu? Sâlisen; tediye keyfiyetinde şirket lehine niçin tâdilât yapılmıştı? Bahusus öyle bir tâdil ki şirkette bunu mükerrer müracaatlarında hiç mevzu bahis etmemişti. Eğer vekâlet tediye işinin meskût kalmıyarak tanzim edilmesi lüzumuna kami oldu ise, niçin mukavelenin esasına ve ruhuna muvafık olan şirkete bir teklif yapmaya bile lüzum görmedi? Hazinenin tediyesine müteallik bir kaydı veya tâdili niçin Maliye Vekâletine, Başvekil, Heyeti Vekileye sormadı? Tediyeinin, mukavelenin esasında münderiç iki seneden daha az zamanda ve sür'atle icrası teklifi ile şirket lehinde bir tâdil ne münasebetle ve kim tarafından tasavvur ve teklif ediliyordu? Bahriye Vekâleti, tetkikatımız esnasında Haziran nihayetinden itibaren tediyeye başlamak mukavele icabından olduğuna göre Kânunuevvel 1927 bidâyetinde altı aylık, yani 660 bin liralık bir taksitin birikmiş ve def'aten vacibütediye bulunmuş olduğu mütalâasını söyledi. Müzakere esnasında Şirketin vekilleri bile 660 bin liralık tahakkuk etmiş bir hak iddiası göstermediler. Bilâkis bu meseleyi mütalâa ettiklerini ve kendilerini haklı görmediklerini söylediler. Bu mütalâa herhang bir heyeti fenniyeinin değil, her hangi bir aklı selim sahibinin kabul edemeyeceği bir ihtimaldi. Meseleyi tavzihi edeyim :

Havuzun Şubatta kazazede elmasından dolayı Yavuz'un bindirilmesi Ağustos 1927'ye kadar teahhür etmiş oluyor. Bu surette Haziran nihayetinde ve Temmuz nihayetinde iki defa 110 bin yani 220 bin liralık bir taksitin def'aten tesviyesi ihtimalini - mukavelenin esas ve ruhuna muvafık olduğu için değil - ancak bir faraziye olarak kabul edelim. Vârid olmayan, bu takdirde dahi 220 bin liradan fazla Devlet borcu tasavvur olunamazdı. Çünkü Ağustos 29'da şirkete Yavuz'u teslim alması teklif olunduğu vakit şirket Yavuz'u tesellümden ve mukaveleyi tatbikten imtina ve evvelemerde mukavelenin tâdilini talep etmiş idi.

Bu müzakere 30 Teşrini evvele kadar devam etti. Yavuzu tesellüm ve tâmirden ve mukaveleyi tatbikten imtina ve tadilat teklif eden şirkete devletin teydiye devam etmesi mecburiyeti her hangi bir mütalâaya nasıl sığdırılabiliyordu? Diyelim ki asla muşip olmadığı halde bu mütalâa Vekâlete lâyih oldu. O halde bu mütalâa iki ay süren müzakere esnasında ve en nihayet Heyeti Vekileye arz olunan teklifat meyanında niçin zikrolunmadı? Zaten bu mütalâa Bahriye Vekâletine lâyih olunca, mademki Şirket sigortanın tâdilî gibi esaslı bir talep ile karşımızda bulunuyordu. O halde, tediyeye keyfiyeti devletin menafiine muvafık bir surette mukabil şart olarak Bahriye Vekâletince teklif ve müzakere olunmak vazife idi.

Bütün bu ahval ve muamelât; Devletimizin Reisinden itibaren Başvekilin ve Heyeti Vekilenin dikkatle takip ettikleri ve üzerinde türlü şâiyat ve isnâdatın deveran ettiğini bizzat Vekilin ifade ettiği, büyük bir mevzu üzerinde ve 26 Teşrinievvelden itibaren Hükümetin istifa edeceği resmen malûm olduğu ve binaenaleyh mânen Hükümetin nihayet bulduğu günlerde müzakerenin tekrar Heyeti Vekileye arz olunması tebliğ edildikten sonra nasıl îka edilebiliyordu? (Bravo sesleri).

Cereyânı hâl muhilli emniyet görüldü. Cereyânı muamele de bir Vekilin kanunen selâhiyettar olmadığı icraat vardı. Hazinenin menafiine ademi tekayyüt gösterilmişti.

Bu harekâtın sebeplerini ve karşılıklarını tâyin etmek Hükümetin ve Başvekilin iktidarı haricine çıktı. Artık vaziyet Büyük Millet Meclisinin müdahalesine ve Cumhuriyetin Hâkimlerine tallük ediyordu. Başvekil ve Heyeti Vekile ittîlâlarına mesele vazolunduğu müddetce Devletin menafiini muhafaza edebildiler. Kanunî selâhiyet haricinde ve Devletin

menafii aleyhine olarak 26 Teşrinievvel ile 30 Teşrinievvel arasında emrivakiler ihdası için Başvekil ile ve Heyeti Vekile ile teması keserek imza koymak hareketi karşısında ise meseleyi Hâkimin huzuruna sevkeylemekten başka İcra Vekilleri Heyeti için bir mülâhazat ve bir vazife kalmadı. Ve İcrâ Vekilleri Heyeti meselenin Büyük Millet Meclisine nakline karar verdi.

Sâbık Vekil tarafından imza olunan yeni tâdilâtın Encümeni Müdirânın müşterek mazbatasına istinat etmesi cereyânı hâli normal addetmek için bize bir sebep görünmedi. Encümeni Müdirân kendisini nihayet bir mutahassıs Heyet, bir istişare heyeti fenniyesi addeder. Ve icraî selâhiyet ve mesuliyete iştirak etmez. İcraî mesuliyeti hâiz olan Vekil fennî addolunan veya fennî zannolunan hususatta nihayet Heyeti fenniyenin mukarreratını icra eder gibi faraziyelerin kıymeti ancak bir hudut dahilindedir. Ortada bizim kanaatimize göre kanuna mugayir ve Devlet menafii aleyhine îka edilmiş emrivakiler vardır. Bunların mesulü ve mesulleri de olmak lâzımdır. (Bravo sesleri ve alkışlar). Devletin hazinesinin menafii ihlâl olunur, çünkü fiilî tamamdır. Heyeti Vekilenin reddettiği madde imza olunur ve bu harekâtın mesuliyeti icraî selâhiyeti olmadığı için heyeti fenniyeye ve fennî selâhiyeti olmadığı için icraî makam sahibine tevcih olunamaz. Böyle bâtil bir kıyas kabili tasavvur değildir. Elbette icraî makamın mesuliyeti elbette mânen veya maddeten tâli makamların da derece derece verelekleri hesap ve mesuliyetleri vardır. Büyük Millet Meclisi, İcra Vekâletinin mesuliyeti bir vâhmeden ibaret değildir. (Bravo sesleri, alkışlar). Bundan mada Heyeti Vekileden geçen müzakeratı kabul olunanın ne maksatla ve ne için kabul olunduğunu ve meskût bırakılanın ne maksatla ve niçin meskût bırakıldığını; velhasıl reddolunanın üzerinde ne mülâhazat cereyan ettiğini vekil bilir.

Hülâsa bu mesâili ancak Hâkimin halledebileceği kanaatine vardık.

Muhterem efendiler; bir Vekil hakkında Meclis tahkikatı talep olunduğu zaman Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin 169 ncu maddesi mucibince bir Mebusun takrir vermesi lâzımdır. Bir mebus olarak Makamı Riyasete takririni verdim. O takririn izahatı da bu maruzatımdır. Sâbık Bahriye Vekili Cebeli bereket Mebusu İhsan Beyin Yavuzun tamininin mukavelesinde 24 ilâ 30 Teşrinievvele kadar cereyan eden muamelâtiyle muhilli emniyet bir tarz-

da Heyeti Vekile kararı hilâfında ve selâhiyet hari-
ci hareket etmekten ve devletin menafîine ademî ta-
kayyüt göstermekten Divanı âliye sevkini teklif ettim.
Dahili Nizamnameye göre evvelâ keyfiyetin nazarı
dikkate alınıp alınmaması müzakere olunacaktır. Ben
takririmin nazarı dikkate alınmasını bir Hükümet ve
itimât meselesi olarak arz etmiyorum. Çünkü nihayet
bir adâlet mevzuuna karar verirken herhangi bir mü-
lâhazai siyasiyenin tesirini üzerine sürmekten dikkat-
le içtinap etmeği bir vazife addettim. (Bravo sesleri,
alkışlar).

Bu maruzat ile ben bir devlet meselesi için iktida-
rımız dahilinde vazâifimizin hududu içinde bulunan
muamelâtı tamamlamış ve mes'elenin yüksek iştiga-
lâtınız sahasına giren saffhasını aziz, adalet ve emanet
taşıyan ellerinize tevdi etmiş oluyorum. Takdir ve kar-
rar Millet'in Büyük Meclisindedir. (Bravo sesleri, sü-
rekli alkışlar).

İHSAN BEY (Cebelibereket) — Muhterem efen-
diler; Yavuz zırlısının tâmirine ait mukavelenin son
tâdili hakkındaki muamelâtın dolayî Meclisi Âlice
hakkında tahkikat yapılmasını talep ederim. Malatya
Mebusu Muhterem İsmet Paşa Hazretleri tarafından
bir takrir verildiğini ve içtimada hazır bulunmaklığım
lüzumuna makamı riyasetten bu sabah aldığım tezke-
reden muttali oldum. (İşitmiyoruz sesleri) İşitirsiniz
efendim, işittiririm, sesim iyidir.

Efendiler; bu takrir mülâbesesiyle huzurunuzda ve
Büyük Milletimin huzurunda ve bütün cihani mede-
niyet huzurunda, samimi olarak, muhterem Başvekilin
ve Muhterem Liderim İsmet Paşa Hazretlerine arzı
teşekkür ederim. Ben mukaddes mücahedenin ve in-
kılâbın bidâyetindenberi büyük halâskârın etrafında ve
çizdiği yol üzerinde diğer fedakâr arkadaşlarımla be-
raber çelik ve demir bir cephe dahilinde yürüyen bir
arkadaşınızm. Ben memleketin, inkılâbın saadet ve se-
lâmeti uğruna o büyük halâskârın önünde ve yanında
ve onun mazharı itimadı olan muhterem İsmet Paşa-
nın yanında olmağa bütün mevcudiyeti maddiye ve
maneviyemle müteahhidim.

Efendiler; benim bu göğsüm çok zaman evvelden-
beri tanıdığım İsmet Paşa Hazretlerine takdir ve mu-
habbet hisleriyle e'ân doludur. Öyle tahmin etmek
isterim ki İsmet Paşa Hazretleri de beni iyi bilir ve se-
ver. Cumhuriyetin ve Türkiye'nin itilâsı için ahdetmiş
olan inkılâp ricalinin, büyük liderlerimizi, halâskar
Gazimizin ve İsmet Paşa Hazretleri ile arkadaşları-
nın memleketin selâmeti ve menfaati, kanunun, ma-
suniyeti uğrunda benim gibi sevdikleri bir arkadaşına

dahi bu muameleyi yapmaları bu zevâtın, bu liderle-
rimizin, bu inkılâbımızın yüksekliği hakkında Türkiye'
nin dahilinde ve haricindeki bedhahlarını düşündüre-
cek ve ağlatacak ve Türkiye Cumhuriyetinin ne ka-
dar yüksek fazilet üstüne istinât ettiğini bütün cihana
anlatacak bir vaziyettir. Ve efendiler İsmet Paşa Haz-
retlerine teşekküratımın menbar, ilhamı da bu hadi-
sedir. Şimdi af buyursunlar, anlıyorum; çok zaman-
dan beri tarihleri tespit etmişler, tetkikat yapmışlar,
bendeniz tabii müstahzar değilim. Fakat vekayii umu-
miyetle söyleyebilecek kadar hafızamda malûmat var-
dır. Binaenaleyh Heyeti Celilenizi tenvir edebilirim.

Efendiler; Yavuz Zırlısının, bedelâtı yirmiyedi,
yirmisekiz senelerinde mukassatân verilmek ve üç mil-
yon lira sarf edilmek üzere tâmiri selâhiyetini bana
vermiş bir kanun mevcuttur. Dikkat buyurunuz. 1927
1928 senelerinde bedelâtını tediye etmek üzere o taah-
hüdü yapmağa selâhiyettarım. Vekâlet'in dairei âide-
si Yavuz zırlısını tâmir etmek kudretinde olan mü-
essesatla temasa geldi. Dosya Vekâlettedir. Tabii iki
aydan beri dosya ile alâkam yoktur. Dosya Hükümet-
tedir. İki aydanberi dosya ile alâkam olmadığı malû-
muâlinizdir. Bunlardan bir Fransız Şirketi ile bir Al-
man Şirketi bedelâtının iki senede verilmesi ve bir se-
nede tâmiratının icrası hususunda Dairei âidesi ile
mutabık kaldılar. Kanunen Yavuzun tâmiri için pa-
zarlık suretiyle mukavele aktine selâhiyettarım. Mem-
leketin ve hazinenin kırk parası için saatlerce uyku-
sunu terketmek karakterinde bulunan bir arkadaşınız
olan ben, her iki şirkete de ayrı ayrı Yavuzun tamiri
için ne istediklerinizi bana yazılı olarak bildiriniz de-
dim. Yavuzun tâmiratı için Vekâlet Heyeti fenniyesin-
nin kararı şu idi:

İki şekil kabul ediyor idi. Açıkta olan kısmı, ka-
zanın ayakları ile buna müteferri aksam bu açıkta idi.
Çünkü Yavuz suyun üzerinde idi. Bu aksam pazar-
lık ile yapılacak tekne, elektrik ve diğer aksam su içe-
risindedir. Rahnenin derecesi, şekli belli değildir. Bu
da bundan dolayı reji usulü ile tâmir edilecek. Bu şe-
raitte ikisi de mutabık kaldılar ve tekliflerini evvelâ
Almanlar sonra Fransızlar getirdiler. Yazılı bir halde
idi. Dosya Vekâlette mahfuzdur. Almanların teklifin-
de 24 kazan ve ona müteferri aksamın tamiri için bir
milyon altı yüz bin lira isteniyordu. Reji usulü ile
tâmir edilmesi lâzımgelen aksam için de - teferruatı
hatırında değildir - % 50 masarifi umumiye, 15 - 20
temettu falan.. Fransız Şirketi de teklifini getirdi.
Onların teklifine baktım. Almanların 24 kazan ve onun
teferruatına ait tâmirat için gösterdikleri bir milyon

altıyüz bin lira yerine Fransızlar üç yüz elli üç bin lira istiyorlardı. Dikkat buyurunuz efendiler. Reji usulünce yapılacak tâmirat için de bununla mütenasip ehveniyet gösteriyorlardı. Fransızların vekili umumi-si Sapançalı Hakkı Bey idi. Bu zat benim arkadaşım idi. 1324 inkilâbında İttihat ve Tarakkinin Murahhası idi - Sonradan tüccar oldu. Çoğunuz bilirsiniz. Bu hakâyika muttalî olduktan sonra Almanları çağırdım. Siz Vekâletle eğleniyor musunuz rakibinizin üç yüz elli bin liraya yapmağı teahhüt ettiği bir iş için siz bir milyon altı yüz bin lira gibi bir para istiyorsunuz, Fransızların teklifatına karşı Hazine lehine daha tenzilât yapacak mısınız dedim. Beynelmîlel malzeme piyasasına nazaran bu teklif çok dündür. İşçilik vesaire mevzuubahis değil dediler. Sözlerinizde makuliyet olmaz, rakibinizin teklifi meydandadır dedim. Yavuzu batıracaklardır dediler. Bu mevzuubahis olamaz dedim. Fakat kafamda yer etti. Fransa devleti Türkiye ile mukarenet temin etmek istiyor. Fransa Devleti bunun zararını tesviye etmek suretiyle bu teklifi yapıyor, dediler, Ben bu bir mâna teşkil etmez, siz tenkisat yapacak mısınız dedim. İmkânı yoktur dediler. Pekâlâ buyurun dedim. Fakat efendiler Yavuzu batıracakları sözü ve aradaki bâriz fark kafamda iz bıraktı. Muhterem liderim İsmet Paşa Hazretleri beyanatlarında mukavelenin aktinden sonra Sapançalı Hakkı Beyin bu Şirketin vekili umumisi olduğunu ifade buyurdular. Bunda zuhul buyurdular. Mukavele aktedilmeden bu esasâta muttalî olduktan sonra İsmet Paşa Hazretlerine gittim. Bu iki şirketin birinin vekili filân diğerinin vekili Sapançalı Hakkı'dır. Almanlar bu kadar para istiyorlar ve bu şartı koyuyorlar, Fransızların vekili olan Hakkı Bey şu şartı koyuyor. Almanlar Fransızların teklifini gayet ucuz buluyor, bu işde su'iniyetleri bulunduğunu, yâni yavuzu batıracaklardır dediler, dedim. Paşa Hazretleri biraz düşündüler, kanunen o zâtın vekili umumi bulunmağa mâni bir halî var mıdır? dediler. Hayır dedim. Öyle ise bu menfaat karşısında Fransızlarla mukavele yaparsınız, madem ki, batmak meselesi var, sigorta ettiriniz. Sigorta mevzuubahis olunca Paşam dedim, mâsarifat da mevzuubahis olur. Dün bir fiyat ve pek bâriz bir fark vardır. Bu mesarifi de acaba kabul ederler mi? Buyurdular ki - benim hatırımda elli bin idi. Zâtı devletleri yüz bin lira buyurdular, benim hafızamda elli bin lira kaldı. - Sigorta mâsarifatına iştirâk ederseniz dediler. Zannedirim o zamanın Maliye Vekili de yanımda idi. Tekrar Fransızlarla müzakereye giriştik ve sigorta meselesini ortaya koyduk. Almanlara karşı böyle bir teklifimiz yoktur. Bizim şerâitimizi

muvafık gördükten sonra mı sigortayı mevzuubahis ediyorsunuz, bize emniyetiniz yok mu? dediler.

Emniyet meselesi mevzuubahis değildir. Ben bu tâmiratı pazarlık suretiyle de yaptırabilirim, bu bapta selâhiyetim vâsidir. Sizinle bu mukaveleyi yaparım, fakat Yavuzun müddeti tâmirine ait olan bir sene için Yavuzu ve havuzu sigorta ettirmek lâzımdır. Ondan evvel Yavuzu havuza çekerken bir fiyatla sigorta etmişlerdi - Başvekil Paşa Hazretleri bir milyon üç yüz bin İngiliz lirası buyurdular - Ancak sizinle o zaman mukavele yapabilirim, dedim. Masraf size ait dedim. İmkân yoktur dediler. Sizinle hususi olarak görüşelim, benim elimdeki para fazla mäsrafa girmeme müsait değildir. Sizin bu sözünüz Yavuzu tâmir etmeyeceğiz demektir. Ver aşağı tut yukarı aldığım yüz bin liralık salâhiyete karşı yirmi bin liralık mâsarifata iştirak etmek üzere sigortayı da kabul ettirdim. Şirket lehine tâdilât yapan vekil yüzbin lira selâhiyet almış iken yirmi bin lirayı cebren ve bilmücadele kabul ettirdim. Para meselesi ne olacak dediler? Alelusül bir heyet teşekkül etti. 1927 senesinde bütçeye göre bir milyon üçyüz bin lira vermemiz, 1928 senesinde de bir milyon üçyüz bin lira vermemiz kararlaştı. Bu parayı senenin başında mı, ortasında mı, toptan mı, perakende mi vereceksiniz? Çünkü biz inşaat müesseseleri bankalarla muamele yaparız. Faiz meselesini nazarı dikkate almağa mecburuz, dediler. Bizim heyeti fenniyyeye o zaman mukavelenin ilk aktedildiği vakit - Maliye Vekâletinde kimin bulunduğunu hatırlamıyorum - afedersiniz Hâlik Bey zatı âliniz mi idiniz?

MUSTAFA ABDÜLHALİK BEY (Çankırı) — Bendenizdim.

İHSAN BEY (Devamla) — O vekil beye bu hususu söyledim. Bizim hukuk müşavirimiz de bulunduğu halde bu hususu Maliye Vekili ile bil müzakere şu surette kararlaştırdık.

1927 senesinde her ay mukassatan yüz on bin lira verilecektir. 1928 senesinde yine mukassatan her ay nihayetinde veya iptidasında bu para verilecektir.

Eğer bu para verilmezse, biraz gecikirse bilmem biraz faiz vardır. Galiba sonra iki ay vermez işek feshetmek hakkını da hâiz olacak. Ne ise bu şerâiti de kabul ederek mukavele yapıldı. Ve mukavelenin aktedildiğini Başvekil Paşa Hazretleri de şimdi izah buyurdular. Hükümetteki arkadaşlarıma da bildirdim. Yavuz ile havuzun - tarihi hatırımda değil. Başvekil Paşa izah buyurdular - tesellümü muayyen bir tarihte olacaktır. Temmuzda mı nedir; Başvekil Paşa Hazret-

leri burada söylediler. Yavuz ile havuzu o tarihte bize tevdi, biz de Fransızlara teslim edecek idik. Çünkü havuzu yapanlar o tarihte Yavuzu havuza çekecekler ve tâmirata başlanacaktı ve Hazirandan itibaren yüz on bin lira taksitlerini alacaklardı. Mukaveleyi tetkik buyururlar.

Yavuz, havuz tâmir edilip de havuza çekileceği zaman bir hata vâki oldu. Şirketin bir hatası yüzünden bir kaza oldu. Havuzun ayakları ezildi ve Yavuz düştü, ve resmen bana haber verdiklerine nazaran Yavuz bir metre havuzun içine düştü. Heyeti vekilenin de muvafakatile otuz hafta gün müddet zarfında Şirket havuzu yapacak ve Yavuzu çekecekti. Hakikaten otuz haftada tâmiratını yaptılar. Yavuzu havuza çektiler, ve gelin alın dediler. Heyeti fenniye ile tetkikat yapıldı Bilmem rapor verildi. Tesellümü kabul ettik. Ama tâmirata başlanması lâzım gelen zamandan yedi ay kaybettik. Rica ederim, buraya dikkat ediniz. Fransızlara dedik: Gelin bakalım, işte Yavuzu havuza çektik, tâmirata başlayın. Geldiler, dedilerki tâmirata başlayamayız. Niçin? Çünkü bidayette biz taahhüdü kabul ettiğimiz zaman sigorta şirketlerini iztimzaç etmiştik. % 1 ile sigorta edeceklerdi. Sizin havuzunuz kazaya uğradı. Aynı Şirketler bu hususta tazminat verdiler. Şimdi bu tazminatı da bizden çıkarmak istiyorlar. Zaten bunlar bir vahdettir. Şimdi bizden, yüzde dört, yüzde beş istiyorlar. Yüzde dört, yüzde beş dört beşyüz bin liralık bir iştir. Biz bu işte fedakârlık yaptık. İki buçuk milyon lira ile tâmir edilecek bir işi yarım milyon ile yapamayız dediler. Tafsilâtına dakikası dakikasına Başvekil Paşa Hazretleri vakıftırlar. Dedimki tarafeyn mukaveleye riayet etmeğe mecburdur. Biz mukavelede tadilât yapamayız. Siz yavuzu müddeti tâmirince bu sigortayı kabul ettiniz ve teahhüde girdiniz. Bizim için prim farkı filân mevzuubahis değildir. İster bedava sigorta ettiriniz, ister yüzde on, yüzde onbeş, yirmiye sigorta ettiriniz, bunlar bizim için mana ifade etmez.

Dedilerki: Bizim için manâ ifade eder. Başvekil Paşa Hazretleriyle konuştuk. Başvekil Paşa Hazretleri dedilerki - o zaman İstanbul'da idiler - ahkâmı mukaveleyi tâdil cihetine gitmeyelim, feshe kadar yürürüz, bakalım ne deyecekler? Pekalâ dedik, anlaşma mümkün olmayınca - Beyoğlu mu? yoksa Ankara mı? pek hatırımda değil. Dosyası Vekâlettedir. Kâtibiâdilîği vasıtasıyla bir protesto çektik. Dedikki Yavuz havuzuda hazır, on gün zarfında tâmirata başlamazsanız Vekâlet turûku kanunide hakkını arayacaktır.

Bunun için evvelâ bermucibi mukavele sigorta yaptırdığınızı bize bildiriniz. Bunun üzerine, bu protesto

üzerine onlar da cevabi bir protesto verdiler. Tafsilâtı dosyanın tetkikinden anlaşılır. Heyet halinde şifahi temasa geldik. Müsteşar, Erkânıharb Reis Vekili hepsi var. Dedimki ahkâmı mukaveleye riayet etmiyorsunuz. Ahkâmı mukaveleyi tâdil etmek istiyorsunuz ki bu Vekâletin kabul edeceği bir şey değildir. Şu halde mukaveleyi feshedeceğiz. Tazminata mâruz kalacaksınız. Dedilerki yok ahkâmı mukaveleye riayet etmeyen sizsiniz. Haziran iptidasından itibaren bize yüz on bin lira para verecektiniz, altı ayı geçti. Bütün müracaatımıza cevap vermediniz. Maşallah dedim. Tâmirata başladınız mı, işe iptidar ettinizde mi bizden para istiyorsunuz? Siz havuzu vaktiyle hazırlayıp bize vermediniz. Fakat biz ticaret müessesesiyiz, tâmir için bir çok malzeme celbettik ve bunlar için faiz işliyor. Söyledikleriniz bizim için bir manâ ifade etmez. Biz sarfettik işte faturaları da var dediler ve bir iki fatura da gösterdiler. Mesele hakkında Hukuk Müşavirliği ve oradaki heyet ile görüştüm. Tazminat alacağımız pek şüphelidir dediler. Başvekil Paşa Hazretlerine bunu da arz ettim. Hatta o zaman Ankara'ya Maliye Vekili Beye yazdım. Ama böyle bir şey yapıyorlar, hiç olmazsa bir iki taksit Bankaya yatırınız. Bizim taksitlerimiz Bankada hazır diye ahkâmı mukaveleye riayet ettiğimizi ifade etmiş olalım ve o surette zannediyorum İş Bankası vasıtasıyla birinci taksidi ihzar edilmişti. Öyle mi Abdülhâlik Beyefendi? Rica ederim, söyleyiniz.

ABDÜLHÂLİK BEY (Çankırı) — Öyledir.

İHSAN BEY (Devamla) — Efendiler ariz ve amik münakaşadan sonra biz Ankara'ya geldik. Onlar da Ankara'ya geldiler. Biz bunlarla anlaşamıyoruz diye başka bir adam getirdiler. Güya bu adam sahibî salâhiyet imiş. Başvekil Paşa beyan buyurdular. O zaman Müsteşar olan Bahriye Vekâleti Müsteşarı hâlâ Bahriye Vekâleti Müsteşarıdır, Necatî Bey.. Hukuk Müşaviri el'an Bahriye Vekâleti Hukuk Müşaviri Mustafa Bey idi, tekaüt edilmiş değildir. Elân buradadır. Hukuk Müşaviriniz burada mıdır Abdülhâlik Bey?

ABDÜLHÂLİK BEY (Çankırı) — Hukuk Müşaviriniz dava vekili Ziya beydi zannedirim.

İHSAN BEY (Devamla) — Bizim hukuk müşavirimiz zannedirim, Mustafa Bey isiminde bir zattı, ismini pek bilmiyorum. O zat, bütün devair rüesası ki Muamelât Dairesi Reisi, Donanma Dairesi Reisi, İmalât Dairesi Reisi velhasıl bütün rüesadan müteşekkil bir komisyon, bu komisyonu takviye etmek üzere bir Bahriye Yüzbaşı vardır, Mektebi Hukuktan çık-

mıştır. Vekâlete ait davaları sivil imiş gibi takip eder, onu getirelim dediler. Çünkü onlar beraberlerinde bir takım hukukçular da getirmişler, bu heriflerde para vardır. Karşımıza iyi hukukçular getirebilirler. Şu halde biz de takviye edelim dedik ve Komisyonu takviye için o Bahriye Yüzbaşı da getirildi, şimdi tekaüt edilmiştir. Bu meselenin akabinde tekaüt edilmiştir denen Hukuk Müşaviri bu zattır. Esas Hukuk Müşaviri elân ellerindedir ve elân ifayı vazife ediyor.

Ariz ve amik mütalâadan sonra mukaveleyi feshetmek ve etmemek meseleleri konuşuldu; iş gayet hâd bir hale geldi. Mukavele olmazsa Yavuzun tâmirini ne yapacağız? Yavuz havuzun üzerinde durabilir mi, duramaz mı? Elân mevcut olan bu Mutahassis zevât dediler ki Yavuz havuzun üzerinde duramaz. Ben Mutahassis değilim, İcinizde Bahriyeli Mutahassis arkadaşlar var. Bir gemi sudan çıkarsa uzun müddet havuzda su haricinde durursa suyun içerisinde durduğu gibi değil, çabuk tahribata uğramış. Öyle midir Bahriye Mütahassısı Beyler? sorunuz Heyet buradadır. Uzun müddet havuzun üstünde bu duramaz tahrip edilir. Havuz da uzun müddet temizlenecek, filân olacak, uzun müddet Yavuzu taşıyamıyacak. E.. biz tâmir ederiz, bir kısmı edemeyiz bir kısmı ederiz dediler. Bendeniz bu hususatin hepsini Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine arzettim. En nihâyet Yavuzun tâmir edilmesinin lüzumlu olduğu görüldü ve Erkânı Harbiye-yi Umumiyyeye de yazdım. Dedim ki - Dosya içerisinde vardır - Böyle bir hâdis oldu. Sigorta meselesinden dolayı arada ihtilâf çıktı. Tâmir ederiz edemeyiz diyorlar. Bu baptaki noktai nazarımız nedir dedim?. Fevzi Paşa şifahen buyurdular ki, fenni cihetini biz bilmeyiz. Yavuzun biran evvel tâmirini isteriz. - Dosya içerisinde vardır - Yavuzun bir gün evvel tâmiri Erkânı Harbiyeye matluptur. Buna ait bir kâğıt da geldi. Komisyon dedi ki: Bir mülâyim, muvafık teklif serdediyorlar - Evvelâ arz edeyim ki bu müzâkeratı yapan ben değilim. Bu müzâkeratı yapan komisyondur. Komisyon geldi başa dedik - ama o komisyonun mukarreratı beni mesuliyetten kurtaramamış, tabii kurtaramaz. Mesul olurmuşum. Pekâlâ; mesuliyetin âşığı bir adamın. Dört ayda biz bu yaraları kaparız. Yavuzun yaraları açık olduğu zaman tehlikelidir. On iki aydan ibaret olan sigortayı dört aya indirelim. Dört ayda denizin içerisinde tâmirat yapabiliriz dediler. Siz ne diyorsunuz dedim. Muvafıktır dediler. Bunu İsmet Paşa Hazretlerine arz ettim. Böyle bir teklif var dedim. Teklifi bize yazınız dediler. Efendiler; kendilerinden hürmetle rica edeceğim. Heyeti Vekileye verilen ve oradan Şurayı Devlete gönderilen Vekâletin

teklifi değildir. Daha ziyade Şirketin teklifidir. Şirket bu hususta şu noktalarda tâdilât teklif ediyor. Vekâlet de bu noktada Heyeti Fenniyesine ne dersiniz mealinde sordu. Arz edebiliyor muyum? Şirketin teklifini birkaç defa tekrar buyurdular. Güya ben teklif etmişim ve sonra o teklife muhalif olarak tâdilât yapmışım. Değil efendiler; yapılan teklif vekâletin değil, Şirketin teklifidir. Vekâlete verilmiş, vekâlet de noktai nazarını dercederek Heyeti vekileye göndermiştir. Efendiler; Heyeti Vekileye tevdi olunan bu şirketin teklifi, Vekâletin mütalâası Başvekil Paşa Hazretleri tarafından pek musip olarak kabul edildiğini zannediyorum. Adliye, Ticaret ve Müdafaa-i Milliye Vekili Beyefendi arkadaşlarımızdan mürekkep bir encümeni vükelâ teşkil edildi. Tetkiki için onlara tevdi olundu. Fakat madde hatırımda kaldığına göre sırf on iki aya münhasır olan sigorta müddetinin dört aya indirilmesi idi. Hülâsası: Encümeni vükelâyı teşkil eden arkadaşlarımızdan muhasebe-i umumiye kanununun şu maddeleri mucibince Şurayı Devletin kanaatı alınmak lâzımdır diye kanaatlerini izhar buyurdular. Şurayı Devlete tevdi olundu. Şurayı Devlet Vekâletten mütahassis zevatı, Müsteşar ve bir çok zevatı çağırıldı. Onların mütalâasını aldı. Tabii dosyası Bahriye Vekâletinde olması lâzımgelen bir mütalâaname gönderdiler. Heyeti Vekileye gönderilen mütalâanamenin hatırımda kaldığına göre mevaddi esası şuydu: Yavuzun ehven tâmir edilmesi, bilmem ne olacağı gibi bir takım esbab ile esasen Yavuzun tâmiri hakkındaki esası kabul etmek muvafıktır. Yalnız dört ayda yaraları kapamayı şirket taahhüt ediyor.

Şayet kapayamadığı takdirde komisyonumuzun yaraların kapandığını ve tehlike kalmadığını kabul ettiği ana kadar bu sigorta devam etsin, iş bu mahiyette idi. Tabii tetkik buyurulacaktır. Bir de diyorduki; mukavelenamenin ahkâmı sairesini tetkik ettik. Mukavele yapılırken esasen % 15 teminat akçesi alınmak lâzımdır. Bu mukavelede esasen % 7,5 teminat akçesi alınmış ve denmiş ki; Şirket hak kazanarak tahsisleri almağa başladığı zamanda yüzde beş kesilerek muahharar % (15)'e iblâğ etmek lâzımdır. Bunun esbabını size arz edeyim. Efendiler Hariciye Vekili beyi muhteremi kardeşim Tevfik Rüşü Beyefendi de bilirler. Mukavelenin hini aktinde Fransa Hükümeti Fransa'dan para çıkarmıyor. Hariciye Vekili Beyefendiye söyledim. Haklı buldular.

Çıkıyormuş, yalnız bu şirketin köprü işi mi bilmem nesi varmış, ondan dolayı Türkiye'de 200 bin lira kadar paraları varmış. Fakat üst tarafını Fransa

para çıkarmadığı için ne yapacak, yüzde onbeşe muahharen iblâğ edilmek üzere % 5 kesilmesi teklifini ortaya koymuştu. Maliye Vekâletinin memuriniyle bizim heyeti fenniye'nin teması ve ihtilâfı üzerine bunu kabul ettik. Ve zannederim Divanı Muhasebata da bunu bildirdik. Onlar da muvafıktır, dediler. Vekâlet erkânı bunu da tetkik edebilirler. İşte bu mahzur bu suretle zail olmuştur. Bir de Yavuzun tamirâtı bittikten sonra Yavuz denize inecek, sür'at ve mukavemet tecrübesi, salva yapılacak. Yani bütün toplarla yayılım ateş yapılacak. Ondan sonra tekrar havuza çekilerek muayene edilecekti. Eğer buna biz lüzum görmezsek üçyüz bilmem ne kadar bin lira paranın şirket tarafından devlete tevdi taahhüt edilmiştir. Onu iyi tetkik etmemiş ve iyi tetkik etmediğine de en evvel muttali olan Maliye Vekili Beyefendidir. Hafızamda aldanmıyorsam mademki şu kadar para verecekdik, sigorta masarifatına hisse iştirakimiz olan yirmi bin lirayı vermeyelim. Oradan mahsup yaptırılmı deniliyordu. Arzedebiliyorum değil mi efendiler? Bu Şûrayı Devlet kararı Heyeti Vekilede müzakere edildi.

Asıl bu noktayı arz edeceğim. Burada mühim bir zuhul vardır. Muhterem Başvekilimden ve Liderimden ve Heyeti Vekiledeki arkadaşlarımdan biraz daha işi düşünmelerini rica edeceğim. Heyeti Vekilede mütehasıs mes'elesi müzakere edilmedi.

Heyeti Vekilede Şûrayı Devletin mutalâası müzakere edildi. Şûrayı Devletin mutalâasında mütehasıs meselesi mevzuubahis değildir ve sonra efendiler; Şûrayı Devletin mutalâası üzerine Heyeti Vekilede cereyan eden müzakereye geldik. Efendiler; hepiniz bilirsinizki her yerde ve her müzakerede, müzakere edilen ve karar şekline inkılâp eden nikat ve esasat, tespit ve tahrir olunur. Ait olduğu yere gönderilir. O geceki müzakerede Başvekâlet Müsteşarı Kemal Beyefendiye tesvit ettirilen Heyeti Vekile kararında mütehasıs meselesi hakkında bir karar mevzu mudur? Mevcut mudur? Yoktur. Müzakere edilir de müzakerenin neticesi karara girmez mi?

Efendiler; arkadaşlarımdan birisi «İşitemiyoruz biraz yüksek söyleyiniz» diye emir buyurdular da bu arkadaşımın emrini tatmin için biraz fazla bağıryorum. Çok rica ederim. Bundan benim sevgili Başvekilime ve liderime karşı bağırmak gibi bir manâ çıkarılmasın, işittirmek için böyle yüksek söylüyorum.

İşte yukarıda arz ettiğim Heyeti Vekile müzakeratının neticesi olan karar, Bahriye Vekâletine geldi. Mezkûr karar da esas itibarıyla kabul olunuyor. Ve

şu, şu mevadda yüzde beş falan nazarı dikkate alınsın, tâdilname yapılsın deniyordu. Bu karar ve emri, Vekâlet aldı, tarihini tabii Heyeti Celileniz tetkik eder. Ben - denizin hatırımında değildir, işte bunu, komisyona tevdi ettim. Efendiler; Heyeti Vekilenin netice müzakeratı olan kararı, komisyona tevdi ettim.

Heyeti Vekilenin emir ve tensibi üzerine şu şerait dairesinde mukavileyi yapıp karşı tarafı ikna ediniz dedim. Komisyon toplandı. Bana dedilerki; «Efendim mademki; Fransızların bu dört ayını kabul ediyoruz. Yeni hadisattan mütevellit bazı vekâyi, bazı işler vardır. Bunları tâdil ettirmek Hükümetin ve hazinenin lehinedir.» O işler nedir? Tâdil eder etmez onlar; mukaveleye riayet etmediniz diye bağır bağır, bağırdılar. Her ay yüz on bin lira para istiyorlar. Bunu temin etmek için birinci taksitini İş Bankasına yatırdık. İkinci ve Üçüncü taksiti de Maliye Vekâletine müteaddit müracaatımızla yatıramadık. Halbuki; altı yedi ay geçti. Sonra bunlar bizden şukadar para ister, mukavele ahkâmı mucibince vermeğe mecburuz. E, bunu bu şekle koyalımki, ay başında bu mukaveleyi imza eder etmez bu parayı bizden isteyemesinler dediler. Bu mukavelenin tanziminde bulunan rüesa ve hukukçular söylediler. Ne yapacağız? Diyelim 1927 senesinde fatura üzerine para veririz. Böyle ayda falan vermeyiz. O zaman dedimki; ya bizim 1927 senesi için tahhüt ettiğimiz 1 300 000 lirayı fatura tecavüz ederse o zaman ne yaparız. Dedilerki mukavelenameye bir madde ilâve ederiz deriz ki; fatura, bir milyon üç yüz bin lirayı tecavüz ederse ancak bu miktarı bu sene veririz. Mütebakisininin 1928 senesi matlubatına devir olunacaktır. Komisyonun yani, heyetin encümeni müdiranın, hukukçuların, falanın dahil olarak verdiği bu karar ve mutalâyayı Hükümetin ve hazinenin lehine buldum, bunda musırrım.

Başvekil Paşa Hazretleri buyurdular ki, bu sene den artan matlubat, gelecek seneye devir edilecek ama herif birden ister. Hayır o maddenin o noktasını, yine o encümeni müdiran izah ettiler ve dedilerki; Hazirandan itibaren mukassatan bir sene zarfında vereceğiz. O madde duruyor ben de muvafıktır dedim.

Efendim; bir nokta daha var dediler; nedir o nokla? Mütehasıs meselesi. Heyeti Celilenize tekrar arz ediyorum ki Heyeti Vekilede mütehasıs meselesi müzakere olunmadı. En ziyade alâkadar olan bendenizim. Pek alâ bilirim ki mütehasıs meselesi müzakere olunmadı. Heyeti Vekile arkadaşlarımdan çok rica ederim. Aradan epeyce zaman geçmiş ve kendi Vekâletlerine ait bir mesele olmadığından bu mesele-

nin müzakeresinin bütün safhatını hafızalarında tutmaları biraz güç olur. Ben ancak vekili âidi olduğum için müzakereyi pek dikkatle takip ettim. Bundan dolayı diyorum ki mütehasıs meselesi hakkında müzakere yapılmamıştır. Dedilerki pekiyi, dört ay sonra onlar diyecek ki, yaralar kapandı, bizim komisyon diyecek ki, yaralar kapanmadı. Komisyon bunu ne yapacaktır, müddet var, devam edecek. Esasen komisyonda onların adamı da vardır. Böyle müşterek olan bir komisyon böyle karar verirse ihtilâf kalır. Hâkem meselesi ise neticesi meşkül bir meseledir. Binaenaleyh bizim heyeti fenniye'nin yarası kapanmıştır, Yavuz artık havuzundan inebilir demesine muvafakat etsinler, o zamana kadar sigorta devam etsin ve bu hükümetin lehinedir. Muvafıktır. Başka bir nokta daha vardır. Esnayî tâmirde şirketin eseri sun'u taksiri olarak havuzunda bir rahne olursa bunun tâmiri Şirkete aittir, mukavelei esasiyede bu vardır. Fakat Yavuzda böyle bir rahne yapılırsa tazmin edileceğine dair bir nokta yoktur. Onun yanına şunu ilâve edelim ki, Yavuzda ve havuzda vukua gelen hasarâtı şirket taahhüt etsin, denildi. Güzel; bunu da hazinenin ve devletin lehine buldum.

Bir şey daha var dediler; yaralar kapandı, heyeti fenniye de muvafakat etti, Yavuz indi. Havuzundan indikten sonra tekrar meselâ gemi su almağa başladı. Mukavelei asliyede tâmirat bittikten sonra denize incek, tecrübeler yapıldıktan sonra havuzdan çıkacak bir de bu var. Fakat yeni bir hadise çıktı ki, bu da bir mesele oldu. Böyle bir halde kim tazmin edecek, bunu da şirket versin dediler. İyi, mütehasıs getirelim, biz buna emniyet edelim ve masrafı ona ait olmak üzere tekrar Yavuzu havuza çekmek icabederse tâmir ettirelim, onun da masrafını şirket versin. Güzel dedim ve bunu da hükümetin lehine buldum. Hukuk Müşavirlerinin ve ruesanın dahil olduğu encümenin bu mu talâası da muvafıktır dedim. Çünkü hükümetin lehine, hazinenin lehine olan kararı kabul ettim ve heyeti vekilenin şu şeraiti de nazarı dikkate alınız emri üzerine tâdilnameyi imzaladım. Başvekil Paşa Hazretleri buyurdular ki heyeti vekilenin ömrünün bittiği bir zamanda bu imzalanmış bulunuyor. Bendeniz efendiler; Heyeti Vekilede benim rolümün bitmekte olduğuna bir gece muttali oldum, ki, o geceden evvel mukavele ve tadilname tarafımdan imza edilmişti. O gece şu gecedir. Bir gün yorgun evime gittim. Gece saat sekiz raddelerinde telefon edildi. Başvekil Paşa Hazretlerinin devlethanelerine çağırıyorlardı. Otomobile binip devlethanelerine gittim. Paris Sefiri Fethi Beyefendi dahi orada bulunuyorlardı. Hatta o gece Avrupa'ya

gitmek üzere idiler. Teşyi etmek üzere istasyona kadar da gittik. Başvekil Paşa Hazretleri bendenize çok iltifat ediyorlardı. Ve zaten bendenizi çok severler. Yine tekrar ediyorum, tebcil ediyorum efendiler; bilâ riya söylüyorum. Memleketi kurtaracak ancak ve ancak bu karakterdir. Bu misali, Muhterem Başvekilimin yaptığı bu misali, bundan sonra idare edecek olan afada bir numuna olmalıdır. Paris Sefiri Fethi Bey de müracaat etmiş bir Fransız Şirketi, Fransızlar Paris'ten işte arada bir itilâfname var, anlaşlamıyormuş falan mümkünse bize müzaheret eet diye. Başvekil Paşa Hazretlerinin belki hatırlarından çıkmıştır. Fakat Fethi Beyin hatırlarındadır. Paşa dedim Fransızlarla heyeti vekilenin tensip ettiği kararlarla beraber Hükümetin daha lehine tadilâtı kabul ettirirerek imzaladım dedim. Çok iyi yapmışsın dediler. Fethi Beyefendi belki hatırlarlar. Ne ise efendiler; bir aralık Kâzım Paşa Hazretleri teşrif ettiler. Daha ne için çağırıldığının farkında değilim. Kâzım Paşa Hazretleri de gittikten sonra beni devlethanelerinin yukarı katına çıkardılar. Dediler ki, Heyeti Vekileyi yeniden yapmak mecburiyetindeyiz. Bu husustaki fikrin nedir? Hayret ettim. Heyeti Vekileyi tespit hakkındaki fikrim, hayret ettim. Siz nasıl tensip ederseniz, öyle olur, dedim. Biz dedi Bahriye Vekâleti, Hava Müfettişliğini hepsini Müdafaai Milliyeye raptını muvafık gördük; ne dersin dediler. Muvafıktır ne diyeyim dedim. Dediler ki Erkânı Harbiye Umumiye de bu fikirde, Reiscumhur Hazretleri de buna taraftar. Muvafıktır efendim pek alâ dedim.

Bu teklifde yeni Heyeti Vekilede benim yerimin olmadığı, çünkü memleketin bütün kuvayı müdafaasının bir ele tevdi kararlaştırıldığına muttali oldum.

Efendiler, huzuru devletlerinde söylüyorum, memleketin kuvayı havaiye, bahriye ve Berriyesini bir ele tevdi etmek ve Bahriye Vekâletini lâğvetmek hususundaki tasavvurları da bir vecizedir. Muvafıktır. Mantıka, akla ve memleketin menafisine de muvafık bir vecizedir. Bunu da takdir ederim. Bundan dolayı kendilerini tebrik ve takdir ederim. İhsan Bahriye Vekâletinden çekilmiş ne çıkar; muvafıktır, vecizedir. Şayanı tebrik ve takdirdir, dedim. Ve hiç bir şey söylemedim. Çekildik. Fethi Beyi selâmetledik döndük. Evimize geldik. Fakat itilâfnamenin esası imzalanmıştı, çünkü söyledim. Sonra efendiler ben anlamıyorum. Ben Bahriye Vekili değil iken kendime Bahriye Vekili süsü vererek mi bu itilâfnameyi imzaladım? Bunu anlamıyorum. Ben Bahriye Vekili değilim. Kanunen hiç salâhiyetim yok. Fuzuli olarak, bu işe imza koy-

muşum? eğer böyle ise hiç acımamak lâzımdır. Peki ne için Heyeti Vekilede müzakere edilmeyen hususları, Hükümetin ve hazinenin lehinedir diye tâdilâtı kabul ettik? Arz ediyorum. Kabul ettim., Çünkü müte-hassis ve mes'ul bir komisyon içinde hukukçuları, bilmem neleri olduğu halde hazinenin lehinedir dediler. Başvekil Paşa Hazretlerinin ifadelerine nazaran ben çekildikten sonra da isticvap edildikleri zaman aynı ifadede ısrar etmişlerdir. Komisyon Hükümetin lehinedir dedi. Bundan dolayı komisyon mutalâatını muvafık buldum, Hükümetin lehine buldum. Vazı imza ettim. Hakkım var mı efendiler? Var efendim; Muhasebei Umumiye Kanununun 136 ncı maddesinin fıkrai ahiresi «Bir vekil mukavelenameyi Hükümetin lehine olarak tâdile salâhiyettardır». diyor. Bir Vekil idim. Hükümetin lehine gördüm ve karşımdaki kanuna binaen imza ettim. Efendiler Başvekil Paşa Hazretleri mazbubatını kıraat buyurduktan sonra neticede bendeniz hakkında tahkikat yapılmak için bazı sualler irad buyurdular, afedersiniz, ben tesbit edemedim. Netice olarak arz edeyimki Heyeti Celileniz sahibi takdir olan liderimizi ve beni dinledikten sonra tahkikat yapılmak üzere Encümeni âdine verip vermemekte karar vereceksiniz. Sizden ricam bu kadar değildir. Sizin bu kararımızı rica etmiyorum. Tahkik edersiniz, bizzat kendim bu tahkikatın yapılmasını rica ediyorum. (Bravo sesleri).

MAZHAR MÜFİT BEY (Denizli) — Biz karar vereceğiz.

İHSAN BEY (Devamla) — Versinler efendim, hakkınızdır. Rükûa varırım. Heyeti âliye huzurunda işte efendiler, muhilli emniyet, mugayiri kanun, câlibi şüphe harekâtım, huzuru celilenizde arz ettim nikattandır. Heyeti Celileyi tasdi ettim, tekrar rica ediyorum ki, kanunun icabatına göre hakkımda tahkikat yapılmalıdır ve yapılacaktır. Bunu musırran rica ediyorum. Tekrar samimiyetle söylüyorum, Ben zekâsiyle Türkiyenin yıldızı karakteriyle inkilâpçıların rehberi olan bu sevgili liderimin memleketimin selâmeti ve dâvamızın nihayetine kadar ayakları altında ölmeğe namusum üzerine ve ailemin hayatı üzerine söz vermiş bir arkadaşınızım ve beni bildiği halde hakkımda bu tahkikatı yaptırdığından dolayı Türkiye'de tunçtan heykeli rezk edilecek Türkiye'nin en büyük bir Hükümet adamıdır. (Bravo sesleri). Bu hadiseyi Türkiye'nin düşmanı olan dahildeki ve hariçteki hâinler görsünler de Türkiye'nin vaziyeti ve Türkiye'yi idare eden adamların ahlâkı ve karakteri nedir anlasınlar ve korksunlar. (Bravo sesleri).

REİS — Efendim, İsmet Paşa Hazretleri takrirleri hakkında izahat verdiler. İhsan Beyefendi de söz söyledi ve İsmet Paşa Hazretlerinin beyanatına cevap verdiler. Şimdi başka söz isteyen var mıdır? Varsa onlara da söz vereceğim. Söz alanlar söyledikten sonra takririn nazarı dikkate alınıp alınmayacağını reyinize arz edeceğim. Söz isteyen var mıdır?.. (Yoktur sesleri).

İSMET BEY (Çorum) — Efendim, takrir sahibi ile Vekil söz söyledikten sonra başka mebusun söz söylemeğe hakkı yoktur. Yalnız reyî işari ile takririn reye vazî lâzım gelecektir.

REİS — Vardır efendim, Nizamnamei Dahili buradadır. Her ikisi de söyledikten sonra Meclis bilmüzakere karar verir. Bilmüzakere demek, her isteyen arkadaş söz söyleyebilir demektir. Söz isteyen yoktur. Anlaşıldı. Şimdi takririn nazarı dikkate alınıp alınmayacağını reyinize arz edeceğim. Takririn nazarı dikkate alınmasını kabul ederseniz bu takrir ya teşkil edilecek 15 kişilik bir Encümene gider veyahut ki Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden mürekkep Büyüyük Encümene gider. Hususi Encümen teşkilî için bir teklif olmadığı için Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden mürekkep olan bu iki Encümen her türlü tahkikat ve isticavabatı icraya selâhiyettar olacaklardır. Tahkikatlarını yapacaklar, yapacakları mazbatayı Meclise getireceklerdir.

Bu mazbatada cezaî ve malî mesuliyet var mıdır? yok mudur? Bunu yazacaklardır. Ondan sonra Divanı Ali teşkil edilip edilmeyeceğini yine tekrar müzakere edeceğiz.

Mesele bu safahata varmadan evvel takrir nazarı dikkate alınırsa diğer bir meseleyi reyinize arz edeceğim. Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden mütekkep encümenin ne kadar müddet zarfında vazifesini ifa edeceğini, berayı tahkikat başka mahale gidip gitmeyeceğini yine Meclis takdir edecektir. Bunları sonra reyinize koyacağım. Şimdi takririn nazarı dikkate alınmasını kabul edenler el kaldırsın. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. takririn nazarı dikkate alınması ittifakla kabul olunmuştur. Takrir, arzettiğim gibi, Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerine tevdi olunacaktır. Bu iki encümenin vazifesini ne kadar zamana kadar yapacağı Heyeti Umumiyede kararlaştırılmak icab ediyor. Takrir sahibi Başvekil Paşa Hazretleri belki müddetini tespit buyururlar. Reyinize arz ederim.

BAŞVEKİL İSMET PAŞA (Malatya) — Onbeş gün zarfında.

REİS — Başvekil İsmet Paşa Hazretleri bu Encümenler tetkikatının on beş gün zarfında.. (Azdır sesleri) takrir sahibi onbeş gün zarfında diyor reyinize arz ederim, kabul edilmezse ondan sonra daha fazlasını reye koyarım.

CELÂL NURİ BEY (Tekirdağ) — Tahkikat on beş gün zarfında bitmezse, nizamname mucibince tekrar fazla müddet almak encümen için mümkündür.

REİS — Evet fazla müddet almak mümkündür. Encümen onbeş gün zarfında bitiremediği takdirde tekrar Heyeti Umumiye arz eder. Heyeti Umumiye müddeti temdit eder.

Encümenlerin on beş gün zarfında vazifesini ifa etmesini kabul edenler el kaldırsın; kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edilmiştir.

Efendim, bu encümenin ihtimalki Yavuzun bulunduğu mahale kâmilen veya kısmen gitmesi icap edebilir. Bunu da Meclisi Âlinin tespit buyurması Dahili Nizamname mucibince - icabeder.

REFİK BEY (Konya) — Bunun için karar almağa hücum yoktur. Nizamname sarihdir. İcabeden tahkikatı yapmağa encümen selâhiyettardır diyor.

REİS — Nizamnamenin bu maddesini tenvirî mesele için okuyacağım.

Madde — 174 Heyeti Umumiye kararında tahkikat memur encümenin ne müddetle vazifesini bitireceği icabında başka mahale gidip gitmeyeceği tespit olunur.

O halde bunu bir kararla tespit etmek lâzımdır. Encümen âzasının şuraya buraya kısmen veyahut kâmilen başka bir mahale, meselâ İzmit'e gitmesi icabeder.

MEHMET ÂSİM BEY (Artvin) — Teşkilâtı Esasiye Encümenin Reisi ile kâtibi burada değildirler. Mahallen tetkikat yapılmak icap ederse on beş gün kâfi değildir.

REİS — Encümenin icabında mahalli ahara gitmesini kabul edenler el kaldırsın.. Kabul etmeyenler el kaldırsın.. Kabul edilmiştir. On beş gün zarfında vazifesini ifa eder. Edemezse müddeti temdit edilir. Bu meseleye müteallik bir takrir vardır.

Riyaseti Celileye -

Yavuzun tâmiri meselesine tekaddüm eden kazazede havuz meselesinin ve bu havuzun ne suretle sipariş ve inşa edildiğinin dahî dahili dairei tetkikat buyurulmasını arz ve teklif ederim.

Kastamonu Mebusu
Ali Rıza

REİS — Bunu da encümene tevdi ederiz.

Efendim, müzakere hitam bulmuştur. Pazartesi günü saat onbeşte içtima etmek üzere celseyi tâtil ediyorum.

Hitamı İnikat; Saat : 16,20

